

30 січня (10 лютого) — 245 років від дня народження Василя Назаровича Каразіна, видатного вченого, винахідника, громадського діяча і просвітника (1773-1842)

Василь Назарович Каразін народився у селі Кручик Богодухівського повіту Харківської губернії. Він — нащадок давнього шляхетного роду Караджі. Дід Василя переїхав до Росії за часів Петра I, його прізвище з часом трансформувалося в Каразін.

Василь отримав традиційне для дворян виховання. Спочатку навчався у приватних пансіонах Кременчука і Харкова, в 11 років був записаний до кірасирського орденського батальйону. Служив у лейб-гвардійському Семенівському полку, відвідував лекцій у Горному корпусі — на той час найкращому вищому навчальному закладі Росії. Молодий офіцер оволодів ґрунтовними знаннями з фізики, хімії, ботаніки, метеорології, медицини, знався на літературі, історії та філософії, вільно розмовляв італійською, німецькою і французькою мовами. У 1795 році Василь Каразін залишив військову службу, оселився у своєму маєтку в селі Кручик.

У 1798 році Каразін хотів таємно, без дозволу імператора, виїхати за кордон “с целью усовершенствоваться в науках”. Його схопили, взяли під варту. Випереджаючи офіційне донесення, Василь Назарович написав зухвалого листа до Павла I з поясненням своїх намірів. Імператор замість заслання чи в'язниці відправив Каразіна на службу до канцелярії державного казначейства. Василь Назарович висловив бажання працювати в архівах іноземних справ у Петербурзі і Москві, щоб збирати матеріали з історії Росії.

У 1802 році В. Н. Каразін знову пише листа імператору, цього разу — Олександрю I. Лист (анонімний) містив “программу царствования, в духе доверия к общественному мнению”. Імператор наказав розшукати автора листа, зробив його своїм радником і дав високу посаду. Саме в цей період Каразіну вдалося заснувати Міністерство народної освіти і як крок практичної освіти — заснувати університет у Харкові в 1805 році.

Однак Василь Назарович користувався довірою імператора недовго. У 1820 році його було на рік ув'язнено у Шліссельбурзькій фортеці, потім відправлено у власний маєток під нагляд поліції. В своєму селі він теж розвинув бурхливу діяльність: влаштував удома

хімічну лабораторію, відкрив метеостанцію, багато експериментував з меліорацією, деревонасадженням і підвищенням родючості ґрунту, впритул підійшов до використання хімічних добрив (селітри тощо).

В. Н. Каразін був людиною “небувалої енергії зі світовою базою знань і рідкісного таланту”. Освоїв декілька професій: археолога, фізика, хіміка, знався на сільському господарстві. Створив філотехнічне товариство, яке займалося проблемами природи і земних багатств. Василь Назарович об'єднав у ньому більше 30 великих землевласників, які жили у восьми губерніях, у тому числі і Херсонській, куди входила і Миколаївська область.

Його новації, відкриття, пропозиції, як вважали сучасники, вже тоді обганяли передові зарубіжні технології на 20-30, а то і більше років. Серед них: перший у світі паровий катер, водостійкий цемент, методики обробки шкіри, перегонки спирту, створення дешевих і стійких барвників, високоефективні способи консервації продуктів тощо. Каразін був піонером в галузі акліматизації рослин, раціонального використання природних ресурсів, збереження біологічної рівноваги. Близько 40 років В. Н. Каразін вів спостереження за погодою, обґрунтувавши його ведення для господарських потреб людини. Талановитому новаторові також належить немало ідей в організації суспільства — за 100 років до появи сілрад у своєму маєтку створив сільські думи, громади, що вирішували основні проблеми; побудував першу сільську школу для дітей кріпосних.

Василь Назарович Каразін двічі брав шлюб. Вперше одружився з дівчиною-кріпачкою, однак вона невдовзі померла. Другою дружиною була Олександра Василівна Мухіна, яка пройшла разом із своїм чоловіком складний життєвий шлях, була його секретарем, адресатом, позивачем у різних судових справах. Вони прожили разом 37, за словами самого Каразіна, “переважно щасливих років”, виховали 7 дітей (дочку та 6 синів).

Восени 1842 року під час подорожі Кримом, в яку Василь Назарович вирушив з метою вивчення виноробства, він застудився. Діставшись до Миколаєва, помер 4 листопада.

На довгі роки ім'я В. Н. Каразіна було забуте. У кінці XIX століття міський голова Харкова, історик Д. І. Босалей повернув забуте ім'я вченого. Вчені, історики і краєзнавці Миколаєва знайшли багато невідомих сторінок життя “людини світового рівня”. Останні знахідки розповідають, що в нашому місті Василь Назарович був кілька разів: вивчав Ольвію, приїжджав на весілля сина Філадельфа, бував в гостях. Останнє відвідування сина — лейтенанта Філадельфа Васильовича, колезького радника, чиновника для особливих доручень Головного командира Чорноморського флоту М. П. [Лазарева](#), було незадовго до смерті — в жовтні 1842 р.

Поховали В. Каразіна на старому миколаївському некрополі за вівтарем церкви Усіх Святих. Батько з сином були близькими людьми. Нашадки вважають, що незвично тепла, сумна, але горда епітафія для могили (майже 80 слів!) була написана Філадельфом Васильовичем. У 1868 році на заощадження сім'ї й пожертвування Харківського університету над могилою була встановлена каплиця-склеп.

“Я смело могу стать перед судом потомков,” — писав Василь Назарович. І це правда. Далеко не кожен так може сказати.

Література:

Бойчук С. “Я смело могу стать перед судом потомков” / С. Бойчук // Южная правда. — 2013. — № 12. — С. 4.

Без прошлого нет будущего // Вечерний Николаев. — 2010. — № 120. — С. 5.

Бутейко О. Ідеї сімейного виховання в творчій спадщині просвітителів XVIII ст. / О. Бутейко // Рідна школа. — 2008. — № 1. — С. 74 — 75.

Гаврилов С. Приехал в Николаев и... остался в нем навеки / С. Гаврилов // Вечерний Николаев. — 2016. — № 97. — С. 5.

Гаврилов С. Приехал в Николаев и... умер / С. Гаврилов // Южная правда. — 2016. — № 28. — С. 3.

Галаур С. “Якби не було Каразіна, не було б і університету” / С. Галаур // Урядовий кур'єр. — 2013. — № 27. — С. 19.

Денисенко А. Злети та падіння Василя Каразіна / А. Денисенко // Пам'ять століть. — 2007. — № 4. — С. 195 — 213.

Денисенко А. Великий громадянин Василь Каразін супроти трьох царів / А. Денисенко // Молодь України. — 2011. — № 20. — С. 7.

Історія України в особах: XIX століття / В. С. Шандра, І. І. Глизь, О. М. Донік та ін. — Київ : Україна, 2015. — 368 с.

Каразін Василь Назарович, 1773-1842 // Хто є хто на Миколаївщині. Видатні земляки : вип. 1 / автор-упоряд. В. В. Болгов. — Київ, 2005. — С. 11.

Любохинець Л. С. Історія політичних та економічних вчень : навчальний посібник / Л. С. Любохинець, В. М. Шавкун, Л. М. Бабич. — Київ : Центр учбової літератури, 2013. — 294 с.

Могорита В. Про що й про кого розповідає історія : вступ до історії. 5-й клас / В. Могорита // Історія України. — 2014. — № 1. — С. 9 — 20.

Ніколаєнко Н. О. Зовнішньополітичні аспекти громадської діяльності В. Н. Каразіна / Н. О. Ніколаєнко // Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження : IV Миколаївська обласна краєзнавча конференція. — Миколаїв : Атол, 2002. — С. 197.

Николаевцы : энциклопедический словарь. Вып. 7. — Николаев : Возможности Киммерии, 1999. — С. 160.

Салімонович Л. Ентузіаст, романтик, “гаряча голова” / Л. Салімонович // Україна молода. — 2013. — № 20. — С. 14.

Сегеда С. Український пантеон / С. Сегеда. — Київ : ТОВ “Видавництво “Балтія-Друк”, 2013. — 182 с.

Подобєд А. Українці-винахідники / А. Подобєд // Історія України. — 2014. — № 6. — С. 27 — 28.

Христова Н. Спустя полтора столетия следствие ведут знатоки / Н. Христова // Вечерний Николаев. — 2016. — № 56. — С. 3.

Електронні ресурси:

Березюк Н. М. Каразін Василь Назарович (1773-1842) [Електронний ресурс] // PROSTIR.MUSEUM. — Електрон. дані. — Режим доступу : <http://prostir.museum/ua/post/27670> . — Назва з екрана. — Дата публікації : 15.09.2008. — Дата перегляду : 15.01.2018.

Каразин, Василий Назарович [Электронный ресурс] // Википедия : свободная энциклопедия. — Электрон. дан. — Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%B7%D0%B8%D0%BD,%D0%92%D0%B0%D1%81%D0%B8%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D0%9D%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%87> . — Название с экрана. — Дата последней правки : 01.02.2017. — Дата просмотра : 15.01.2018.

Каразин Василий Назарович [Электронный ресурс] // Городской Дозор : kharkov news. — Электрон. дан. — Харьков, 2006-2018. — Режим доступа : <http://dozor.kharkov.ua/file/karazin/> . — Название с экрана. — Дата просмотра : 15.01.2018.